

Puna

Qasja në tregun e punës

Si të gjesh punë

Të drejtat dhe detyrimet

Papunësia

Njohja e diplomave

Qasja në tregun e punës

Varet nga nënshtetësia dhe nga arsyeja e shpërnguljes në Zvicër, nëse dikush lejohet të punojë në Zvicër apo të themelojë një ndërmarrje. Në çdo rast, punëtorët duhet të lajmërohen te sigurimet sociale dhe të paguajnë tatime.

Leja e punës

Pyetja për lejen e punës zakonisht sqarohet njëkohësisht me dhënien e lejes së qëndrimit. Në rastin normal, personat me një të drejtë qëndrimi në Zvicër edhe lejohen të punojnë. Në varësi të nënshtetësisë dhe kohëzgjatjes së punës, kërkesën për leje pune e parashtron punëdhënësi apo punëtori. Nëse jeni të pasigurt, një prej zyrave të mëposhtme mund t'ju ndihmojë. Këto zyra këshillojnë edhe personat, të cilët ende nuk banojnë në Zvicër dhe duan të punojnë këtu. Refugjatëve të pranuar (letërnjoftimi B) dhe personave të pranuar përkohësisht me apo pa status refugjati (letërnjoftimi F) nuk iu nevojitet një leje e posaçme. Mirëpo, fillimi dhe mbarimi i çdo punësimi duhet të lajmërohen në kanton me një formular zyrtar (procedura e lajmërimit, Meldeverfahren). Përgjegjës është ai kanton, ku personi punon. Ky lajmërim është falas. Azilkërkuesit (letërnjoftimi N) kanë nevojë për një lejë.

Ndërmarrja personale

Nëse dikush mund të themelojë një ndërmarrje të veten në Zvicër, kjo varet prej nënshtetësisë dhe nga statusi i qëndrimit. Për personat nga vendet e BE-së/EFTA dhe për personat me leje për vendqëndrim pa kufizim C, themelimi i një ndërmarrjeje është më i lehtë. Zyra për migrimin (Migrationsamt) informon migrantet dhe migrantët, nëse themelimi i një ndërmarrjeje është i mundur. Zyra mbështetëse e kantonit për vendqëndrime ndërmarrjesh (Standortförderung) jep mbështetje gjatë zbatimit praktik.

Puna në të zezë

Kush punon dhe nuk është i lajmëruar te sigurimet sociale, nuk ka leje pune apo nuk i deklaron të ardhurat për tatim, mund të dënohet. Kjo quhet puna në të zezë (Schwarzarbeit). Puna në të zezë ka pasoja ligjore si për punëdhënësin edhe për punëmarrësin. Përveç kësaj punëtorët nuk janë të siguruar kundër aksidenteve dhe nuk kontribuojnë për pensionin e pleqërisë. Kush beson, se punëdhënësi t tij e trajton jo korrekt, bën mirë të shkojë në një këshillimore juridike falas (Rechtsberatungsstelle).

Të rinjtë

Parimisht, të rinjtë lejohen të punojnë së pari, kur mbushin 15 vjet. Sado, punë të lehta me kohëzgjatje të vogël (p.sh. punë gjatë pushimeve) janë të lejuara. Prindërit dhe punëdhënësit janë të detyruar të kujdesen, që të rinjtë të mos mbingarkohen. Për të rinjtë deri në moshën 18-vjeçare vlejnjë të drejta të posaçme në punë.

Më shumë informacione (link, adresa, broshura, fletushka)

www.hallo-baselstadt.ch/sq/puna/hyrja-ne-tregun-e-punes

Si të gjesh punë

Në krahasim me vendet e tjera ka vetëm pak të papunë në Zvicër. Sado, kërkesat ndaj punëkërkuesve janë të larta. Dëftesat dhe diplomat kanë domethënie të madhe. Njohuria e gjuhës gjermane është një parakusht i rëndësishëm pothuajse për çdo vend të punës.

Kualifikimet

Në Zvicër, certifikata profesionale, diploma dhe kualifikime të mëtejshme kanë një vlerë të lartë gati në të gjitha profesionet. Diplomat e huaja nuk pranohen çdoherë. Gjatë kërimit të një pune, edhe dëftesat e punës të punëdhënësve të mëparshëm janë shumë të rëndësishme. Për shumicën e vendeve të punës nevojiten njohuri të gjuhës gjermane.

Si të gjesh një vend pune

Oferta për vende pune gjinden gazeta ditore edhe në portale të ndryshme të internetit. Ka gjithashtu zyra private ndërmjetësuese për punësim. Qendrat publike rajonale për ndërmjetësim punësimi (RAV) mund të ndihmojnë gjatë kërimit të një punësim. Atje kompjutera dhe gazeta ditore janë në dispozicion, dhe punonjësit i këshillojnë punëkërkuesit.

Aplikimi

Për një vend pune aplikimi bëhet normalisht me shkrim me e-mail ose onlajn. Për një aplikim nevojiten të paktën një jetëshkrim, një letër motivimi dhe, nëse është mundësia, kopje të dëftesave përfundimtare, të diplomave dhe të dëftesave e punës. Nëse punëdhënësi është i interesuar, aplikuesi ftohet për një bisedë personal prezantimi. Zyra të ndryshme ofrojnë mbështetje falas për përpilimin e aplikimeve.

Më shumë informacione (link, adresa, broshura, fletushka)

www.hallo-baselstadt.ch/sq/puna/me-gjete-pune

Të drejtat dhe detyrimet

Të punësuarit dhe punëdhënësit kanë të drejta dhe detyrime të ndryshme. Orari maksimal i punës, e drejta për pushime vjetore dhe sigurimi mbrojtës për shembull janë të rregulluara me ligj.

Kontrata e punës

Në rastin normal kontratat e punës bëhen me shkrim. Mirëpo edhe kontratat me gojë janë të vlefshme. Vlejnë dispozitat ligjore të së drejtës obligative (Obligationenrecht). Në të përcaktohen standardet minimale. Prandaj edhe personat pa kontratë shkrimore pune kanë të drejta të ndryshme, mirëpo dhe detyrime.

Të drejtat e punëmarrësve

Punëmarrësit kanë të drejta të ndryshme ligjore në Zvicër. Nga më të rëndësishmet janë:

- Punëdhënësit janë të detyruar t'i lajmërojnë të punësuarit e vet te sigurimet sociale, të lidhin për ta një kontratë sigurimi për aksidente dhe të paguajnë një pjesë të kontributeve.
- Të gjithë të punësuarit kanë të drejtë për të paktën katër javë pushim me pagesë. Kjo vlen përpjestimisht edhe për personat, që janë të punësuar me rrogë për orë apo me kohë të pjesshme.
- Koha më e lartë e lejuar për punë përmban 50 orë në javë. Në disa fusha lejohen vetëm 45 orë.
- Të punësuarit kanë të drejtë për një dëftesë pune me shkrim.
- Kush sëmuret apo ka pasur një aksident dhe që ka punuar për më shumë se tre muaj në firmë, ka të drejtën për vazhdimin e marrjes të rrogës për një kohë të caktuar.
- Gratë shtatzëna dhe gratë, që kanë lindur një fëmijë, kanë të drejta të posaçme (leje lindjeje, Mutterschutz).
- Sipas ligjit të barazimit (Gleichstellungsgesetz) është e ndaluar, që dikush të diskriminohet në punë për shkak të gjinisë.

Rroga

Në kantonin Basel-Stadt ekziston një rrogë minimale e përcaktuar me ligj. Me disa përjashtime, kjo vlen për të gjitha punëdhënëse dhe punëdhënës në kanton. Veç kësaj, shumë fusha ekonomike kanë një kontratë pune të përbashkët (Gesamtarbeitsvertrag, GAV), në të cilën janë përcaktuar rroga minimale. Gratë dhe burrat kanë të drejtë për rroga të njëjta për punë të njëjtë. Në kontratë është e vendosur shuma e rrogës bruto. Sado, si pagesë merret rroga neto, pasi të jenë zbritur tashme shumat për sigurime sociale (zbritje sociale, Sozialabzüge). Te shumica e personave me leje qëndrimi B, me letërnjoftim F apo N, leje të shkurtër qëndrimi L ose me leje kalimi i kufirit G, zbriten gjithashtu drejtpërsëdrejti tatimet e vjela në burim (Quellensteuer). Kontributet për sigurimin e detyrueshëm shëndetësor nuk janë pjesë e zbritjeve të pagave në Zvicër.

Prishja e kontratës së punës

Në rastin e largimit nga puna, punëdhënësit dhe punëmarrësit duhet t'i respektojnë afatet për prishjen e kontratës së punës, të cilat janë pjesë e rregullave të kontratës. Largimi i menjëhershëm nga puna lejohet vetëm në raste përjashtuese. Punonjësi mund të kërkojë gjithmonë një arsyetim me shkrim për largimin nga puna. Kush është i sëmurë, ka pasur një aksident, është shtatzënë ose ka lindur një fëmijë, mbrohet posaçërisht nga largimi prej punës. Largime nga puna në formë keqtrajtimi mund të kontestohen para gjykatës. Nëse punëmarrësi vetë largohet nga puna, ky hap mund të ndikojë në lartësinë e mbështetjes prej sigurimit për të papunët.

Më shumë informacione (link, adresa, broshura, fletushka)

www.hallo-baselstadt.ch/sq/puna/te-drejtat-dhe-detyrimet

Papunësia

Të gjithë të punësuarit janë të siguruar kundër papunësisë. Kush mbetet i papunë, merr normalisht një mbështetje financiare për një kohë të caktuar. Të papunët duhet të lajmërohen në qendrat rajonale për ndërmjetësim punësimi (RAV). Kjo zyrë ndihmon në kërkimin e një vend pune.

Sigurimi i të papunëve

Sigurimi i të papunëve (ALV) është një sigurim shtetëror dhe është i detyrueshëm për të gjithë të punësuarit. Kontributet mujore për të zbriten direkt nga rroga, punëdhënësi paguan gjysmën. Të vetëpunësuarit nuk mund të sigurohen te sigurimi i të papunëve. Kush mbetet pa punë, merr një zëvendësim mujor rroge (para për të papunët) prej një arke për të papunët. Nëse, kur dhe në çfarë shume paguhen paratë për të papunët (Arbeitslosengeld), kjo varet prej shumë faktorëve. Për shembull prej pyetjes, se sa gjatë ka punuar personi apo për çfarë arsye ka mbetur i pa punë.

Hapat e nevojshëm gjatë punësisë

Është e detyrueshme të regjistroheni në qendrën përgjegjëse rajonale të punësimit (Regionales Arbeitsvermittlungszentrum, RAV). Idealja do ishte, që kjo të bëhej para ditës së fundit të punës, por duhet të kryhet jo më vonë se në ditën e parë të papunësisë. Të gjitha hapat e mëtejshëm shpjegohen atje.

Qendra rajonale për ndërmjetësim punësimi

Qendra rajonale për ndërmjetësim punësimi (RAV) ndihmon për të gjetur përsëri shpejt një vend pune. Bisedat këshilluese në RAV janë të detyrueshme, kur dikush tërheq para për të papunët. RAV ofron edhe kurse dhe programe veprimtarie. Këto gjithashtu janë pjesërisht të detyrueshme. Edhe personat, që kurrë nuk kanë punuar në Zvicër dhe kërkojnë një vend pune, mund të lajmërohen në RAV. Mirëpo ata nuk marrin para.

Më shumë informacione (link, adresa, broshura, fletushka)

www.hallo-baselstadt.ch/sq/puna/papunesia

Njohja e diplomave

Në Zvicër, diplomat e huaja dhe certifikatat nuk janë çdoherë të vlefshme. Sado, në rrethana të caktuara është e mundur, që të bëhet njohja e diplomës. Për disa profesione kjo kërkohet detyrimisht.

Njohja

Personat me një diplomë të huaj mund të bëjnë njohjen e diplomës në Zvicër me disa kushte. Me njohjen vërtetohet, që diploma e huaj apo një certifikatë tjetër e huaj ka të njëjtën vlerë si diploma ose certifikata zvicerane. Te profesionet e rregulluara (p.sh. profesionistë të përkujdesjes mjekësore, mësues etj.), njohja është e nevojshme për të ushtruar profesionin. Në varësi të profesionit apo formimit profesional, kompetencën për njohjen e kanë zyra të ndryshme. Njohja kushton. Informacione jep zyra nacionale e kontaktit për njohjen e diplomave ose këshillimorja për profesion, studim dhe karrierë (Berufs-, Studien- und Laufbahnberatung).

Vërtetim mbi nivelin e arsimit

Te profesionet e parregulluara, njohja e diplomës apo e certifikatës nuk është e nevojshme për të punuar në Zvicër. Për këto profesione mund të bëhet kërkesa për një vërtetim niveli (Niveaubestätigung). Kjo tregon vlerën e diplomës së huaj brenda sistemit arsimor në Zvicër. Ky vërtetim mund të ndihmojë gjatë kërkimit të një vendi pune. Informacione për vërtetimin e nivelit jep zyra nacionale e kontaktit për njohjen e diplomave (Nationale Kontaktstelle für Diplomanerkennung) ose këshillimorja për profesion, studim dhe karrierë (Berufs-, Studien- und Laufbahnberatung).

Marrja e mëvonshme e diplomës së profesionit

Të rriturit me përvojë në një profesion mirëpo pa diplomë të njohur apo pa certifikatë të njohur mund të marrin më mbrapa certifikatën e një arsimimi profesional bazë ose të një arsimimi të lartë profesional. Ecuria varet nga arsimimi i mëparshëm, nga përvoja në profesion dhe nga mosha. Në çdo rast, njohja e mirë e gjuhës gjermane është një parakusht qendror (niveli B1/B2 sipas GER). Të interesuarit mund të informohen dhe këshillohen falas te këshillimorja për profesion, studim dhe karrierë (Berufs-, Studien- und Laufbahnberatung). Kush bën diplomimin e mëvonshëm të një profesioni, përmirëson shanset e veta në tregun e punës dhe ka qasje në arsimim e mëtejshëm.

Më shumë informacione (link, adresa, broshura, fletushka)

www.hallo-baselstadt.ch/sq/puna/njohja-e-diplomave